

Evoluția partidelor din familia Frăției Musulmane în nordul Africii: Egipt, Tunisia, Maroc, Algeria, Libia, Sudan (1928–2020). Poligonul de încercare al islamismului politic (II)

Frăția Musulmană în Egipt. Partidul Libertății și Justiției. *Hizb al-Hurriyyah wa al-'Adala*

1. Scurtă istorie

În anul 1942, după aproape cincisprezece ani de sfidare la adresa sistemului politic din Egipt, fondatorul și Ghidul Suprem al Frăției Musulmane, Hassan al-Banna a decis să se înscrie în lupta electorală, candidând într-un colegiu din Ismailia – zonă în care fondase *Ikhwan* și unde era foarte popular. Totuși, înțelegând riscul presupus de prezența unui islamist în Parlament, regimul egiptean îi va invalida can-

didatura. În 1945, el va încerca să candideze din nou în Ismailia, fiind însă – după mărturiile unor istorici occidentali demni de încredere¹ – privat de victorie prin fraudă. Ajuns în conflict cu monarhia egipteană, care intra-se într-un declin accelerat, al-Banna a pierdut controlul asupra propriei mișcări, care își or-

ganizase o puternică grupare paralimitară – Aparatul Secret. Când Frăția Musulmană a fost interzisă, Aparatul Secret a reacționat prin asasinarea premierului egiptean, guvernul de la Cairo răspunzând rapid prin uciderea lui al-Banna.

La trei ani după dispariția fondatorului, *Ikhwan al-Muslimin* a fost implicată în lovitura de stat anti-monarhică din 23 iulie 1952, nereușind însă să profite politic de pe urma acesteia. Adbel-Rahman al-Banna, tatăl Ghidului Suprem asasinat în 1949, și-a oferit necondiționat sprijinul generalului Naguib, unul dintre conducătorii Ofițerilor Liberi, alături de Gamel Abdel Nasser. Fără să respecte autoritatea instituțională a noului Ghid Suprem, al-Banna Sr. a cerut Fraților Musulmani să se alăture lui Naguib, sprijinind revoluția: „Anticipați răsăritul, o, Fraților și îmbrățișați-l pe Naguib și ajutați-l cu inimile, sângele

---

Ovidiu RAETCHI

Doctorand în științe politice,
SNSPA
raetchi@cdep.ro

și bunurile voastre. Fiți trupele lui... căci acesta este mesajul lui Hassan pentru care Allah și-a dorit victoria.”² Totuși, în conflictul pentru putere care va urma după triumful revoluției, Nasser va fi cel care se va impune în fața lui Naguib. Noul *rais* va anunța, în anul 1953, scoaterea partidelor politice în afara legii, iar pe 13 ianuarie 1954 va include *Ikhwan al-Muslimin* pe lista partidelor politice – dizolvând astfel organizația pe care o simpatizase în tinerețe. Ca răspuns, o aripă militantă a Frăției – foarte probabil necontrolată de noul Ghid Suprem (Hassan al-Hudaybi, un judecător moderat) – va planifica asasinarea lui Nasser pe 26 octombrie 1954. Fratele ales pentru executarea misiunii, Mahmud Abd al-Latif, îl va rata însă pe *rais* cu toate cele 12 gloanțe trase asupra sa în cadrul unui miting în care acesta luase cuvântul,³ oferindu-i pretextul perfect pentru a dezlănțui o prigoană totală asupra organizației: șase lideri ai Frăției Musulmane sunt executați, liderul Hudaybi este la rândul său condamnat la moarte (dar va fi grațiat), mii de Frați sunt arestați și condamnați la închisoare. De acum și până la moartea lui Nasser (care survine pe neașteptate, în anul 1970), *Ikhwan* nu va mai juca niciun rol în istoria Egiptului. Chiar și așa – sau tocmai din acest motiv – militanții Frăției Musulmane din închisori vor avea o contribuție decisivă în conturarea ideologiei jihadiste care va sta, după 1990, la baza terorismului islamic al-Qaeda și ISIS. Arestat în 1954, Sayyid Qutb, noul ideolog al *Ikhwan al-Muslimin*, scrie în închisoare – împotriva principiilor prudente promovate de Murshidul Hudaybi – lucrarea „Borne pe drum” (*Ma’alim fi’l-Tariq*), care devine reperul absolut al ideologiei jihadiste. Ideile lui Qutb sunt atât de influente și de radicale, încât acesta va fi spânzurat pe 29 august 1966, la ordinul lui Gamel Abdel Nasser. Qutb susține că o societate în care legea nu este bazată exclusiv pe Coran și care nu practică un islamism integral este una păgână, pre-islamică (aflată în starea de *jahiliyyah*): „Pentru islam, există doar două tipuri de societate: musulmană sau *jahiliyyah*. Societatea musulmană este cea în care islamul este aplicat. Islamul înseamnă credință, venerație, legislație, organizare socială, o viziune asupra creației, un mod de a te purta. Societatea ignoranței (*jahiliyyah*) este aceea în care islamul nu se aplică (...) Astfel, o societate a cărei legislație nu se întemeiază pe legea divină (*shari’at allah*) nu este musulmană, indiferent de ardoarea cu care indivizii care o formează se proclamă musulmani, chiar dacă se roagă, postesc și merg în pelerinaj.”⁴ Un musulman autentic trebuie să respingă în două moduri această realitate păgână. Mai întâi, el trebuie să întoarcă spatele societății contemporane: „Suntem înconjurați și astăzi de *jahiliyyah*, care este similară celei din timpul primei perioade islamice, poate chiar mai profundă. Întregul nostru mediu, credințele și ideile oamenilor, obiceiurile și arta, regulile și legile – reprezintă *jahiliyyah*, în asemenea măsură încât ceea ce considerăm a fi cultură islamică, surse islamice, filosofie islamică și gândire islamică sunt de asemenea constructe ale *jahiliyyah*!”⁵ Apoi, adevăratul musulman trebuie să lanseze „o revoltă deplină împotriva conducerii omenești în toate chipurile și formele, sistemele și rânduielele... Asta înseamnă distrugerea regatului omului pentru a întemeia regatul cerului pe pământ.”⁶ Acest lucru presupune lansarea jihadului de către o avangardă vizionară, care are dreptul religios de a ucide orice potențial inamic – inclusiv un musulman considerat insuficient de loial cauzei.

După moartea lui Nasser, noul președinte egiptean, Anwar Sadat, va oferi pentru o scurtă perioadă Frăției Musulmane posibilitatea de a se reorganiza, încercând să utilizeze grupările islamiste împotriva socialiștilor coordonați de la Moscova. Experimentul nu va dura mult, islamii devenind mult mai violenți decât în trecut – sub influența ideilor lui Qutb – din momentul în care Sadat va negocia o pace separată cu Israelul după Războiul de Yom Kippur (1973). În fapt, Anwar Sadat va fi asasinat de o astfel de grupare islamistă în 6 octombrie 1981.

Imediat după preluarea puterii, Hosni Mubarak, urmașul lui Sadat, va încerca să utilizeze aripa moderată a Frăției Musulmane împotriva grupărilor teroriste desprinse din mișcare. El va liberaliza parțial sistemul electoral, permițând experimental *Ikhwan* să participe la alegeri. În mai 1984, sub conducerea noului Murshid, Umar al-Tilmisani, Frăția Musulmană se va alia cu partidul Wafd și va înscrie candidați pe lista acestuia, reușind să obțină opt mandate în Parlament. Peste trei ani, în aprilie 1987, Frații Musulmani se vor alia cu un bloc politic social-liberal pentru a forma Alianța Islamică, candidând sub sloganul „Oferiți-i votul lui Dumnezeu” și „Islamul este soluția”, *Ikhwan* obținând 36 de mandate.⁷ Eforturile parlamentare ale Frăției Musulmane în această perioadă se vor concentra asupra instaurării *Sharia*. După ce sistemul pluripartidist va fi invalidat și după ce *Ikhwan* va boicota alegerile din 1990, mișcarea va cunoaște un nou val de represiune, cu precădere în anul 1995, pe fondul ciocnirilor dintre islamiști și forțele de ordine. Concomitent, în cadrul Frăției Musulmane se va contura, în anul 1996, o inițiativă pentru formarea – sub conducerea lui Aboul Ela Madi – unui partid modern, reformat sub raport ideologic: *al-Wasat* (Centrul). Acesta va fi însă descurajat și izolat de conducerea conservatoare a Fraților, inițiativa sa eșuând.

Izbucnirea revoluției egiptene împotriva regimului Mubarak, în 25 ianuarie 2011, în contextul Primăverii Arabe pornite din Tunisia, a luat prin surprindere Frăția Musulmană, care nu s-a aflat inițial printre forțele implicate în revoltă. După decenii de reprimare, *Ikhwan* învățase să trateze cu maximă prudență orice manifestație publică pentru care putea fi făcută vinovată. Totuși, din momentul în care Frații Musulmani au decis să se alăture rebeliunii, capacitatea lor organizatorică s-a dovedit decisivă. *Ikhwan* a oferit oamenii și infrastructura pentru coordonarea protestelor din piața *al-Tahrir*, instaurând filtre de control și porți de acces împotriva infiltrărilor din aparatul de securitate al lui Mubarak – dar și corturi, instalații de sonorizare, ceai cald etc. De asemenea, Frăția Musulmană și-a utilizat rețeaua internațională pentru transmiterea către televiziuni a imaginilor dramatice cu protestatari uciși de poliție și de lunetiști. Colaborarea strategică a *Ikhwan* cu Qatarul – și cu rețeaua *al-Jazeera*, controlată de statul qatarez – s-a dovedit din acest punct de vedere vitală. Fiind singura forță cu o îndelungată experiență organizatorică, Frăția Musulmană se va impune relativ ușor în campaniile electorale post-revoluționare, într-un context în care partidele noi încă își calibrau mesajele politice. În 18 mai 2011, în urma unei decizii votate de Consiliul *Shura* cu o lună înainte, *Ikhwan* a depus actele pentru înregistrarea Partidului Libertății și Justiției. Acesta urma să fie condus de un triumvirat format din lideri ai Frăției Musulmane detașați în viața politică. În fruntea acestora se afla Mohamed Morsi, un inginer cu studii în Statele Unite. Partidului Libertății și Justiției urma să acționeze sub coordonarea *Ikhwan*, condusă la acel moment de Murshidul conservator Mohammad Badie. Apelurile tinerilor reformatori în vederea unei separații clare între partid și Frăția Musulmană au fost ignorate de Badie, lucru care i-a făcut pe avocații modernizării islamice să își organizeze propria formațiune politică: *Hizb al-Tayyar al-Masri* (Partidul Egiptului de Astăzi).⁸ Inițial, Partidul Libertății și Justiției – aflat, ca toate celelalte partide politice, sub o supraveghere discretă exercitată de armată, în calitate de garant al Constituției și Revoluției – a acționat cu prudență, limitându-și deliberat impactul politic și moderându-și discursul. PLJ a anunțat că nu va candida pentru toate pozițiile din Parlament și nu va avea un candidat propriu la președinție. În realitate, și-a propus să obțină o putere cât mai mare – și a reușit să o facă. Intrând într-o alianță largă – Alianța Democratică pentru Egipt – cu zece alte partide minore, Frații Musulmani au candidat pentru toate colegiile disponibile la alegerile din 28 noiembrie 2011-12 ianuarie 2012. Victoria Partidului Libertății și Justiției a fost categorică: 235

de mandate în Parlament, aproape 50% din locurile disponibile.⁹ Ulterior, la alegerile prezidențiale, partidul *Ikhwan* a fost nevoit să găsească o soluție de avarie după ce alesului său, Khairat al-Shater, i s-a interzis să candideze în ultimul moment, având în vedere o condamnare anterioară pentru spălare de bani (care implica, în fapt, o schemă de finanțare în beneficiul Frăției Musulmane). Soluția de avarie a fost Mohamed Morsi, care – deși lipsit de charismă și abilități de comunicator – a obținut în 24 iunie 2012 o victorie la limită, cu aproape 52% din voturi.

Capacitatea Fraților Musulmani de a se menține la putere după succesul istoric din 2012 s-a dovedit însă fragilă. Regimul islamist a dezamăgit rapid masele egiptene, neizbutind să transforme sloganurile electorale în politici eficiente. În fapt, transformarea unor formule-cheie ale Frăției Musulmane („Islamul este soluția!”, de pildă) în decizii de guvernare s-a dovedit un obiectiv imposibil, Partidului Libertății și Justiției continuând să se comporte mai degrabă ca un partid de opoziție care convoca constant mitinguri de protest împotriva adversarilor. Pe măsură ce starea de nemulțumire din Egipt a crescut, Frații Musulmani au încercat să-și remobilizeze baza prin întoarcerea la mesaje radicale. Amenințat de o intervenție a armatei – care în statele sunnite apără din oficiu statul împotriva exceselor islamiste – președintele Morsi se delimita de re-radicalizarea *Ikwan*, astfel încât Partidului Libertății și Justiției nu mai reușea să comunice niciun mesaj politic consistent și coerent. Pe acest fond, ministrul Apărării, generalul Abdel Fattah el-Sisi, l-a înlăturat de la putere pe Morsi în 3 iulie 2013, armata preluând conducerea Egiptului și lansând o nouă prigoană împotriva Frăției Musulmane, ai căror lideri vor lua iarăși drumul familiar al închisorilor.

Ideologia Partidul Libertății și Justiției. Fragmente din programul electoral din anul 2011¹⁰

a. Egiptul – lider regional. Interesele egiptene în lumea islamică

„Restaurarea statutului de lider pe care Egiptul l-a pierdut în lumea arabă, africană, islamică, dar și în domeniul precum cercetarea științifică, cultura și media... Declinul umilitor al Egiptului din postura de conducător regional și internațional a atins proporții atât de grave, încât Egiptul a ajuns să furnizeze petrol și gaze coteropitorilor sioniști ai Palestinei, la un preț cu mult sub prețul pieței, în timp ce egiptenii aveau mare nevoie de ele. De asemenea, am abandonat luptătorii pentru libertate din Palestina. Am înregistrat un eșec în gestionarea problemei Sudanului de Sud.”

„În Parlamentul din 2005-2010, grupul parlamentar al Frăției Musulmane a purtat bătălii constituționale și legislative intense și a făcut un efort imens, toate acestea fiind de altfel înregistrate și recunoscute. Grupul parlamentar al Frăției Musulmane a adoptat cele mai importante aspecte ale *Sharia*. Membrii grupului parlamentar al Frăției Musulmane și-au concentrat atenția asupra problemelor vitale de siguranță națională, cum ar fi problema Palestinei, situația Sudanului de Sud și a Darfurului, izvorului Nilului, problemele Irakului, Somaliei și Afganistanului, crezând cu tărie că securitatea Egiptului se va îmbunătăți odată cu asumarea rolului de lider în regiunile arabo-islamice ca răspuns la planurile și mașinațiunile sioniștilor și americanilor.”

“Sprijinirea și revitalizarea Ligii Arabe, a Organizației Conferinței Islamice și a Uniunii Africane, pentru a-și atinge obiectivele, străduindu-se să rezolve problema palestiniană într-o manieră în concordanță cu perspectiva arabo-islamică și sprijinirea oamenilor în lupta lor pentru libertate. Afirmarea dreptului poporului palestinian de a-și elibera țara și evidențierea da-

toriei guvernelor și a popoarelor țărilor arabe și musulmane, în special ale Egiptului, de a ajuta și de a susține poporul palestinian și rezistența palestiniană împotriva uzurpatorilor sioniști ai patriei lor. Oferirea tuturor mijloacelor de sprijin poporului irakian până la plecarea ultimului soldat al ocupației SUA, până când deciziile naționale ale Irakului sunt libere de interferențe străine, până când securitatea irakiană și integritatea teritorială sunt asigurate și până când Irakul este scăpat de violență și conflict sectare... Apreciem importanța restabilirii rolului Egiptului în spațiul islamic și necesitatea consolidării relațiilor cu țările islamice, în special Turcia, Iran, Malaezia, Pakistan, Indonezia, Nigeria, etc.”

b. Reforme interne

„Reforma Poliției prin eliminarea elementelor ce au colaborat cu fostul regim, a acelor care au comis acte de corupție, omor etc.; relocarea agenților/ofițerilor care au comis fapte mai ușoare în posturi diferite de locurile inițiale de unde operau în ilegalitate și unde contactul cu publicul este exclus; recalificarea personalului prin cursuri intensive și ridicarea standardului de educație din interiorul poliției naționale, astfel încât să respecte drepturile omului, constituția și legile; impunerea ideilor precum „supremația legii”, „în slujba cetățeanului”, „nevinovat până la o decizie definitivă a instanțelor de judecată. Serviciul de informații trebuie să aibă aria de execuție limitată în chestiuni interne, iar rolul său să fie unul de a colecta informații, fără o autoritate reală de a acționa asupra cetățenilor, în afara contraspionajului și a terorismului.”

„Asigurarea libertăților și drepturilor cetățenilor prin pluralism politic, transfer al puterii pașnic, ciclicitatea puterii care vor asigura într-un final stabilitate și vor stabili un adevărat stat islamic. Acest lucru va necesita o nouă constituție bazată pe principiile iluminate ale *Shariei*. Reforma politica se va baza pe caracteristicile statului, natura sistemului politic și pe principiile fundamentale politice asumate prin prezentul program: libertatea și independența justiției, principiile libertății, egalității și a egalității de șanse, alegeri libere și corecte, responsabilitate și *check-and-balance*, imparțialitatea administrației publice și descentralizarea guvernamentală, drepturile cetățenilor și menținerea unității naționale, revitalizarea rolurilor societății civile și a individului. Caracteristicile statului sunt: un stat democratic bazat pe *Shura*, conceptul de cetățean, stat constituțional bazat pe 3 stâlpi – executiv, judecătoresc și legislativ, stat civil. Sistemul politic este următorul: republică parlamentară, cu un președinte fără rol de conducător absolut.”

c. Principiile fundamentale:

i) libertate, egalitate în fața legii și egalitate de șanse, independența justiției (abolirea puterii președintelui asupra curții supreme de judecată, separarea bugetului consiliului suprem de judecată de cel al ministerului justiției, desemnarea președintelui Curții Constituționale bazată pe expertiză și din rândul judecătorilor, impunerea independentei procurorului-șef și desemnarea acestuia de către Consiliul Suprem de Judecată, s.a.); ii) asigurarea alegerilor libere și corecte (alocarea aceluiași proceduri alegerilor locale ca și în cazul celor parlamentare, excluderea forțelor de securitate ale statului din procesul electoral, impunerea unor controale corecte și precise asupra cheltuielilor electorale, impunerea unor pedepse și măsuri punitive pentru fraudă electorală și/sau încercări de fraudare a procesului electoral și posibilitatea de organizare a procesului electoral pentru diaspora egipteană); iii) responsabilitate și *check-and-balance* (abolirea subordonării instituțiilor de control și regulamente de sub autoritatea executivului și plasarea lor sub autoritatea legislativului, independența și imunitatea sistemului judiciar, transparentizarea proceselor administrative, judecătorești și electorale prin asigurarea

independentei mass-mediei, emiterea unei legi cu scop de stabilire a procedurilor de judecata pentru miniștri, reflectarea asupra ideii de arestare și demitere din funcție pentru eșecul de a implementa legea); iii) apărarea drepturilor cetățenilor și menținerea unității naționale prin următoarele principii: egiptenii, musulmani și creștini, sunt părți integrante ale națiunii, cu drepturi egale; conceptul de cetățean; respingerea conflictului sectar din societate și considerarea acestui concept drept străin de societatea egipteană; asigurarea libertății de credință; iiii) revitalizarea rolului societății civile și al individului prin: înființarea ONG-urilor prin simplificarea procedurilor, formarea unor sindicate pentru grupurile dezavantajate, precum Uniunea Imamilor și Predicatorilor, implementarea unui control asupra finanțărilor ONG-urilor străine pentru a asigura securitatea Egiptului, susținerea rolului consultativ al sindicatelor în raport cu statul și crearea unor piloni de baza pentru cooperare.

d. Morală și familie

„Definirea cetățeanului egiptean:

i. **femeile** (egale cu bărbații în fața legii islamice);
 ii. **familia** cu rol de prim incubator al copilului (**pentru a observa importanta familiei trebuie să revizuiți efectele pe care expunerea la un sistem corupt le-au avut asupra unor entități precum Consiliul National al Maternității și Tinereții și asupra unei liste întregi de organizații civile care primesc finanțare din partea unor surse externe îndoielnice. Acestea au fost, de asemenea, afectate de un pachet de legi corupte, nesolicitate de popor, ci impuse și dictate de către organismele internaționale cu care fostul regim a semnat convenții. Cunoașteți oare egiptenii ca Egiptul este partea a Convenției pentru Drepturile Copilului, care permite unui copil să aleagă familia cu care să trăiască? Realizează oare egiptenii că sunt obligați să accepte homosexualii și că trebuie să îi trateze cum pot ei mai bine și mai frumos, în conformitatea cu acele acorduri? Nemaivorbind de legislația ce reglementează adopția în moduri în care este interzisă în jurisprudența islamică! Nu era oare dreptul nostru ca cetățeni de a organiza un referendum asupra unor asemenea subiecte de o sensibilitate aparte, care reglementează detaliile de conviețuire? Pentru că nu au fost organizate în acele momente, este dreptul nostru să le revizuiți și să le denunțăm.**

iii. **Copiii:** realitatea tineretului din Egipt necesită o viziune strategică de revitalizare și dezvoltare, iar acest lucru se poate realiza prin educarea tineretului în teoria și practica valorilor fundamentale ale islamului și ale moralității, dar și educației patriotice și științelor moderne.”

„Se dorește colaborarea în domeniul pieselor și filmelor de televiziune, în special cu țările arabe și islamice. Vom susține și promova regizarea de filme ce vor avea un produs final curat, care să se concentreze pe standardele de artă, nu pe generarea de emoții. Accentuarea respectului pentru religii și valorile morale și raționalizarea procesului de monitorizare în ceea ce privește informațiile și producțiile dramatice, în special monitorizarea financiară, concentrându-ne pe o cultură a dialogului în aceste aspecte. Accent pe libertatea presei, revistelor și a altor scrise și electronice fără obstacole legale sau administrative, atât timp cât publicarea lor respectă Constituția și legea și ține cont de moralitatea publică. Actualizarea Cartei Presei pentru a asigura angajamentul real al ziarelor egiptene față de controalele etice și respingerea finanțării străine a ziarelor egiptene. Aplicarea unui „cod de onoare” pentru utilizarea internetului care depinde de o cultură de auto-imunizare și nu de cenzură externă; pentru a ajuta la protejarea moralității și valorilor publice în societatea egipteană, cu accent pe prevenirea descărcării sau distribuirii de pornografie și utilizarea tuturor modalităților tehnice și legale pentru realizarea acestui lucru. Crearea unei rețele integrate de site-uri care susțin cultura con-

structivă, comunitatea și valorile religioase egiptene, arabe și islamice, ca parte a unei politici cuprinzătoare care se integrează cu rețele similare în lumea arabă și musulmană, pentru a face față valorilor invaziei culturale și haosului și devalorizării intelectuale care predomină în acest moment în lume.”

„Al-Azhar a fost întotdeauna o moschee și universitate venerabilă pentru musulmani și – până acum – propaga știință și religie, cunoștințe vaste și valori nobile, așa cum a făcut-o de-a lungul istoriei sale lungi. În sprijinul acestei mari instituții și pentru a o ajuta să își îndeplinească funcțiile locale, regionale și globale, trebuie să facem următoarele: Redefinirea Academiei de Cercetări Islamice ca autoritate suprema în știință și asupra oamenilor de știință și promovarea alegerii membrilor în mod autonom; Alegerea Marelui Imam, șeful moscheii Al-Azhar, din rândul membrilor Academiei de Cercetare Islamică. Dezvoltarea și promovarea departamentului Dawah, Predicare și Îndrumare al Al-Azhar, atât la nivelul absolvenților, cât și la nivelul personalului; Asigurarea de educație continuă și de instruire pentru imami și predicatori; Promovarea departamentului misiunii islamice, revitalizarea rolului Al-Azhar în propovăduirea Dawa în străinătate, clarificarea imaginii islamului ca religie a milosteniei, a păcii, a cooperării și a demnității umane în străinătate și activarea rolului său în răspândirea moderației și renunțarea la violență și sectarism; Realizarea independenței financiare și administrative a moscheii Al-Azhar și a universității; și restabilirea tuturor dotărilor către Al-Azhar.

Frăția Musulmană în Sudan. Frontul Islamic Național.

Al-Jabha al-Islamiyah al-Qawmiyah

Împărțind cu Egiptul bogățiile Nilului și având o tradiție proprie a conducerii politice pe principii islamice (după ce Muhammad Ahmad ibn Abd Allah s-a proclamat aici *Mahdi* – Alesul – în 1881, fondând o monarhie bazată pe *sharia*), Sudanul era pregătit să primească cu brațele deschise sprijinul material și ideologic oferit de *Ikhwan al-Muslimin*. În 1960, la Khartoum a fost fondat – cu banii Frăției egiptene – Frontul Cartei Islamice, transformat din 1976 în Frontul Islamic Național, partid politic coordonat de Hassan al-Turabi. Utilizând sistemul organizatoric al puternicului Partid Comunist sudanez, Turabi a devenit secretarul-general al FIN. În anii 1960-1970, Frații Musulmani sudanezi, ca și cei egipteni, duceau o luptă pe viață și pe moarte cu tinerii comuniști la nivelul organizațiilor studențești – fiind sprijiniți tot mai puternic de Arabia Saudită (vecin și „protector” al Sudanului); pe fundalul acestei lupte, care în anul 1965 polarizase mișcarea studențească sudaneză în două mari blocuri de aproape 50%, se afla, în fapt, confruntarea SUA-URSS din zona Orientului Mijlociu și a Golfului Persic. Până la lovitura de stat a generalului nasserist Gaafar Nimayri din 25 mai 1969, Frontul Cartei Islamice a lui Hassan al-Turabi colaborase cu Partidului *Ummah* (facțiunea *Sadiq al-Mahdi*), militând pentru un regim *sharia* strict, pe model saudit. După ascensiunea generalului Nimayri, adepții Frăției Musulmane din Sudan – în frunte cu Hassan al-Turabi – au ajuns în închisoare, Frontul Cartei Islamice fiind interzis. Totuși, Gaafar Nimayri a fost nevoit să-și reevalueze rapid opțiunile ideologice și geostrategice jumătatea anilor 1970, orientându-se către blocul saudit-american după ce liderul egiptean Anwar Sadat făcuse același lucru. În iulie 1976, al-Turabi, eliberat din închisoare, va lansa Mișcarea Islamică – organizația care va tutela Frontul Islamic Național (fondat formal în 1985). El va accepta oferta generalului Nimayri vizând ”reconcilierea națională”, membrii Mișcării Islamice devenind progresiv figuri de bază ale regimului care îi aruncase în închisoare cu un deceniu înainte. Ca și al-Turabi, liderii islamiști ai FIN

erau formați în Occident, adeseori la universități de prestigiu, reprezentând un câștig profesional autentic pentru fragilele instituții sudaneze. Hassan al-Turabi a fost unul dintre principalii beneficiari ai acestei politici de reconciliere, obținând portofoliul de ministru al Justiției. (Va desemna acest tip de compromis politic drept o „jurisprudență a necesității”). Încă din septembrie 1983, ca ministru al Justiției, Turabi va reuși să impună parțial *sharia* ca legislație civilă și penală a statului sudanez. Se va trece încă de acum la aplicarea *hudud* (spânzurarea minorităților religioase, tăierea mâinilor pentru furt ș.a.) Trei ani mai târziu, pe fondul activității lui al-Turabi, FIN va obține 19% din voturile pentru Legislativ. În anul 1985, Nimary a fost înlăturat din fruntea statului sudanez, războiul civil cu Armata de Eliberare a Poporului Sudanez devenind tot mai violent. În acest context, înfruntând sudul neislamic, armata va alege o alianță cu Frontul Islamic Național. În 1989, folosind legitimitatea oferită de FIN, colonelul Omar al-Bashir va prelua funcția de președinte. Hassan al-Turabi era pregătit să susțină un regim unipartidist în Sudan, asumându-și ideile lui Hassan al-Banna de la fondarea *Ikhwan*: „Un sistem multipartid în Sudan nu ar fi democratic, pentru că partide politice sau o guvernare asigurate de Casa Khatmiyya sau Casa lui Mahdi ar implica o abordare dinastică”.¹¹

Din anul 1991, Codul Penalul penal va fi deplin islamizat, ajungându-se la aplicarea pedepselor *hudud* inclusiv pentru apostazie. Se practicau biciuirile (inclusiv pentru minori) și amputările. Curțile juridice au fost islamizate, iar judecătorii laici din sud au fost înlocuiți cu specialiști în *sharia*. Prin Legile pentru Ordinea Publică au fost instituite tribunale speciale, care pronunțau sentințe „morale” pe loc, fără posibilitate de apel. Era interzis dansul între persoane de sex opus, era de asemenea interzis ca o femeie să danseze în fața unui bărbat. Pentru această perioadă, FIN și președintele Bashir vor fi acuzați – inclusiv în fața unor tribunale internaționale – de tortură, sclavie, crime de război și purificare etnică. În plus, Hassan al-Turabi se va asocia acum cu organizația *al-Qaeda*, găzduindu-i pentru o lungă perioadă pe Osama bin Laden și Ayman al-Zawahiri înainte ca aceștia să lanseze jihadul împotriva Statelor Unite ale Americii.

În noiembrie 1996, FNI s-a dizolvat, fiind înlocuit cu Partidul Congresul National (PCN).¹² În anul 1999, al-Turabi și președintele al-Bashir au intrat în conflict pentru dreptul de a numi administratorii regionali. Colonelul Omar al-Bashir va reacționa impunând, în decembrie 1999, „Deciziile Ramadanului”: proclamarea stării de urgență, dizolvarea Parlamentului și eliminarea lui al-Turabi din toate funcțiile deținute. Vechiul lider islamist a încercat să revină, pentru ultima dată, pe scena publică, înființând Partidul Popular al Congresului Național. Totuși, pe 29 noiembrie 2019, armata sudaneză a preluat puterea, eliminând FIN și PCN de pe scena politică.

Frăția Musulmană în Libia. Partidul Libertății și Construcției.

Hizb Al-Adala Wal-Bina

Scurtă istorie

Frății Musulmani au pătruns în Libia în anul 1949. Trei membri ai *Ikhwan*-ului egiptean au obținut atunci refugiu la Benghazi, fugind după asasinarea premierului al-Nuqrashi, pentru care organizația condusă încă de Hassan al-Banna era acuzată.¹³ Cel care le-a oferit găzduire, emirul Idris al Cirenaicii, va deveni în 1951 rege al Libiei unite (Cirenaica, Tripolitania și Fezzanul sudic), el bucurându-se de o legitimitate religioasă specială ca reprezentant al ordinului

sufit Senussi. Din acest motiv, Libia se va afla, alături de Maroc, Iordania sau Arabia Saudită, printre statele unde *Ikhwan al-Muslimin* nu va putea să se dezvolte, fiind eclipsată de un rege care se revendica din Profet sau dintr-un cult purificator.¹⁴ Fluxul de frați musulmani egipteni a continuat în aceste condiții neîngrădit (deși Libia era o destinație mult mai puțin interesantă decât Arabia Saudită, Siria sau Iordania). Un al doilea val de membri ai Frației a venit în Libia după 1952-1954, când Nasser a preluat puterea în Egipt și a început prigoana împotriva *Ikhwan*. Un al treilea val și-a făcut apariția din 1956, când a fost inaugurată Universitatea din Benghazi.¹⁵ Între 1949 și 1969, Frația Musulmană Libiană a avut așadar la dispoziție două decenii, bucurându-se de deschiderea regelui Idris și de acces în universități, pentru a-și disemina mesajul și pentru a-și forma o primă generație de activiști. Din anul 1969, însă, când Gaddafi preia puterea, mișcarea e reprimată brutal, liderul libian – care mută centrul de greutate al țării în Tripoli, zonă mai puțin familiară Fraților – fiind un nasserist în privința atitudinii față de orice opoziție politică și religioasă.¹⁶ În anul 1972, Gaddafi a interzis, prin Legea 71, orice activitate politică în afara propriului sistem *Jamahiriyah* – fiind aplicată pedeapsa cu moartea celor care nu se supuneau. Între 1973 și 1975, frații musulmani, baathiștii și marxiștii din Libia au luat drumul închisorii sau al exilului.¹⁷

O renaștere discretă a Frației libiene a avut loc în exil, în comunitățile din Marea Britanie și SUA. Ele au stat la baza noului *Ikhwan al-Muslimin* libian, reorganizat ca *Jama'a Islamiyya*, care nu a reușit însă să pătrundă în interiorul statului controlat de Gaddafi decât marginal, în unele moschei periferice. În anii 1990, dictatorul libian era extrem de ostil Fraților Musulmani, considerându-i cel mai mare pericol pentru regimul său din cauza alianței dintre conservatorii islamici și cei americani. Anul 1987 va avea o însemnătate specială, *Ikhwan al-Muslimin* libian reușind să își desemneze organe statutare de conducere (Consiliul *Shura* și un Comitet Executiv).¹⁸ Totuși, un Gaddafi reinventat va reuși să destructureze pentru a doua oară Frația Musulmană, alternând represiunea cu compromiterea morală prin negocieri. Fiul colonelului libian, Saif Al-Islam, va invita *Ikhwan* la discuții pentru o reșezare a peisajului politic din țară (programul „Reformă și Căință”). Lipsite de finalitate, aceste discuții vor afecta imaginea de oponenti neîmblânziți a Fraților Musulmani, făcându-i pasibili de acuzația de colaboraționism.¹⁹ În paralel, Gaddafi arestase, în iunie 1998, toată conducerea organizației și toți militanții activi – 152 de membri.²⁰

Neliniștea revoluționară din cadrul Primăverii Arabe s-a făcut simțită rapid și în Libia, primele proteste începând aici în ianuarie 2011, la scurt timp după manifestațiile din Tunisia. Frația Musulmană nu a fost un instigator al evenimentelor, ci un beneficiar al lor – întocmai după modelul egiptean. După două săptămâni de incertitudini, membrii *Ikhwan* s-au reunit la Zurich, pe 30-31 ianuarie 2011. O a doua reuniune a avut loc pe 19 februarie 2011, atunci când *Ikhwan*-ul libian a decis să se proclame, împotriva vechiului său instinct prudent, o grupare situată de partea Revoluției.²¹ Pe 20 octombrie 2011, Gaddafi a fost capturat și ucis când încerca să spargă blocada din Sirte, unul din ultimele sale refugii. În prealabil, el făcuse o ultimă tentativă să negocieze cu Consiliul Național al Tranziției predarea puterii în schimbul imunității, însă fusese refuzat. Într-o primă fază, *Ikhwan al-Muslimin* nu se regăsisse în acest organism format pe 5 martie 2011 – compus exclusiv din politicieni considerați „liberali”, nu islamişti. În replică, Frații Musulmani libieni lansaseră o platformă politică proprie, alternativă, care proclama că „religia statului este islamul și principiile *sharia* constituie sursa legislației”.²² Această ofensivă ideologică islamistă, care se bucura de succes la public, asigurase imediat Frației Musulmane două locuri în Consiliul Național al Tranziției, permițând mișcării să se

dedice propriei organizării interne. Bashir Al-Kibti, care trăise în exil, în Statele Unite, mai bine de trei decenii, a fost ales lider al *Ikhwan*.

În 1-3 martie 2012, în cadrul unei Conferințe desfășurate la Tripoli, în prezența a peste 1400 de delegați, Frăția Musulmană libiană și-a înființat propriul organism politic: Partidul Justiției și al Construcției. Acesta urma să fie, în teorie, o organizație distinctă de *jama'a*-mama, putând coopta și membri neafiliați *Ikhwan*. Un fost deținut politic din epoca Gaddafi, Muhammad Sawan, care condusese Consiliul *Shura* al Frăției Musulmane, a devenit liderul partidului. Formațiunea susținea cu precădere restabilirea rolului *sharia* ca sursă a legislației libiene.²³ Totuși, rezultatul PJC în alegeri a fost dezamăgitor: 17 locuri din cele 80 rezervate formațiunilor politice într-un Parlament cu 200 de locuri, aproape de trei ori mai puțin decât Alianța Forțelor Naționale, formațiunea cu profil laic care se opunea PJC. O problemă constantă a *Ikhwan al-Muslimin* în Libia va fi existența unor grupări și partide salafiste cu un succes public și electoral similar sau chiar superior, cum ar fi Mișcarea Islamică Libiană pentru Schimbare. Totuși, PJC și-a manifestat influența în Legislativ grație capacității de a bloca formarea unor cabinete stabile prin intermediul alianțelor cu parlamentarii independenți cu profil salafist: grupul din Misrata (jihadist) și grupul Loialitate pentru Sângele Martirilor. În anul 2014, după eșecul diferitelor formule de guvernare, Partidul Justiției și Construcției a devenit un actor central al Războiului Civil libian. Fiind aliat cu grupările jihadiste Loialitate pentru Sângele Martirilor, Scuturile Libiei (grupul revoluționar din Misrata) sau Brigăzile Martirilor „17 Februarie”, PJC a devenit liderul alianței Zorii Libiei, care înfruntă gruparea generalului anti-islamist Haftar.²⁴ În paralel, liderii Frăției Musulmane din estul Libiei au devenit ținte pentru grupări jihadiste radicale precum *Ansar al-Sharia*, care își făcuse o profesie de credință în 2011 din asasinarea asociaților lui Gaddafi. În anul 2014, PJC și *Ansar al-Sharia* au suspendat orice legături. PJC a beneficiat sau beneficiază de sprijin din Turcia, Qatar, Egipt și Tunisia – acesta venind exclusiv pe filiera internațională a Frăției Musulmane.

Ideologia. Program electoral, 2012²⁵

„Partidul Justiției și Construcției este un partid național cu o referință islamică. Partidul este loial principiilor democrației, păcii și separației puterilor. Partidul crede în conceptul de justiție stipulat de legea islamică, atât în ceea ce privește oferirea drepturilor individuale, cât și în privința instituțiilor politice, legislative, economice și comunitare.”

„Justiția islamică se ridică deasupra considerațiilor regionale, fașionale, tribale și de clasă, garantând domnia legii, securitatea și protecția grupurilor vulnerabile. Partidul crede în ideea de „construcție” tot din perspectiva *sharia*: un sistem virtuos, cu valori inspirate de religie; sănătate, dezvoltare fizică, siguranță alimentară; știință, cercetare, dezvoltare, încurajarea spiritului de inovație și creativitate; o societate coezivă, întărirea instituției familiei; distribuirea veniturilor către cetățeni, lupta împotriva corupției și irosirii banului public.”

„PJC reprezintă un partid național de extracție islamică, pentru toți libienii, lucrând la asigurarea unei guvernări civile eficiente, prin intermediul unui proiect civilizațional bazat pe identitatea poporului și moștenirea istorică, pentru a obține o viață decentă a cetățenilor și o patrie a excelenței printre națiunile lumii. Partidul se bucură de încrederea poporului libian pentru a atinge aspirațiile lor în edificarea unui stat modern și suveran, guvernat de justiție și prosperitate. El contribuie la construirea unei societăți democratice și a unui sistem politic eficient, pentru a eradica rădăcinile tiraniei și corupției și domnia bunului-plac, cât și pentru a promova participarea politică prin acțiuni pașnice, bazate pe justiție, libertate și demnitate.

Partidul garantează drepturile și egalitatea între cetățeni. Partidul crede în economia dezvoltată, liberă, competitivă și diversificată, dar și în egalitate socială prin justa distribuire a averii. Partidul este devotat principiilor buneii guvernării bazate pe răspunderea în funcția publică, eficiența și calitatea serviciilor. Promovează adoptarea unei politici a transparenței, tragerii la răspundere și unor mecanisme pentru a lupta împotriva corupției. Partidul urmărește construirea de instituții publice pe baza descentralizării administrative. O atenție specială este oferită atât educației, cât și sănătății, ca fiind cele mai importante mijloace de dezvoltare umană. De asemenea, o preocupare prioritară este oferită familiilor martirilor, persoanelor dispărute și celor răniți în revoluția din 17 februarie 2011.”

Note

- ¹ Richard P. Mitchell, *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford University Press, New York, 1993.
- ² Ibid, p. 105.
- ³ Ovidiu Raetchi, *Avangarda Califatului: o istorie intelectuală a jihadismului*, Editura Litera, București, 2019, p. 111
- ⁴ Gilles Kepel, *The Roots of Radical Islam*, London: Saqi Books, 2005, p. 50
- ⁵ Sayyid Qutb, *Milestones, Dar al-Ilm, Damascus*, Syria, p. 20
- ⁶ Randall D. Law, *Istoria terorismului. De la asirieni la jihadiști*, Corint, București, 2017, p. 453
- ⁷ Carrie Rosefsky Wickham, *The Muslim Brotherhood: Evolution of an Islamist Movement*, Princeton University Press, 2013, New Jersey, p. 47
- ⁸ Pargeter, *Muslim Brotherhood*, p. 227
- ⁹ Ibid, p. 231
- ¹⁰ *Election Program*, The Freedom and Justice Party Egypt, Parliamentary Elections 2011.
- ¹¹ Olaf Kondgen, *The Codification of the Islamic Criminal Law in the Sudan*, Brill, Boston, p. 77
- ¹² Political Handbook of the World 2011
- ¹³ Lisa Watanabe, *Islamist Actors: Libya and Tunisia*, p 7
- ¹⁴ Pargeter, p 118
- ¹⁵ Pargeter, p 118
- ¹⁶ POMED Backgrounder: *Previewing Libya's Elections*, p. 10
- ¹⁷ Pargeter, Return, p. 120
- ¹⁸ Ibid, p 122
- ¹⁹ Inga Kristina Trauthig, *Ghosts of the Past: The Muslim Brotherhood and Its Struggle for Legitimacy in Post-Gaddafi Libya*, ICSR, King's College London, 2018
- ²⁰ Pargeter, Return, p. 123
- ²¹ Watanabe, p. 17
- ²² Pargeter, p. 137
- ²³ Watanabe, p. 8
- ²⁴ Watanabe, p 8
- ²⁵ Ab.ly, الرؤية الرسالية

Referințe

- Ab.ly, الرؤية الرسالية
 de Bellaigue Christopher, *The Islamic Enlightenment, The Modern Struggle Between Faith and Reason*, Vintage, London, 2017.
 Chrisafis Angelique, *Tunisia elections: An-Nahda party on course to win*, The Guardian, 24.10.2011.
 Election Program, The Freedom and Justice Party Egypt, Parliamentary Elections 2011.

- Esposito John L., *Political Islam: Revolution, Radicalism or Reform*, Lynne Rienner Publishers, Boulder, Colorado, 1997.
- Hourani Albert, *Istoria popoarelor arabe*, Polirom, Iasi, 2015.
- Qutb Sayyid, *Milestones*, Dar al-Ilm, Damascus, Syria.
- Kepel Gilles, *The Roots of Radical Islam*, London: Saqi Books, 2005.
- Kondgen Olaf, *The Codification of the Islamic Criminal Law in the Sudan*, Brill, Boston.
- Law Randall, *Istoria terorismului. De la asirieni la jihadiști*, Corint, București, 2017.
- Mansoor Moaddel, *Islamic Modernism, Nationalism and Fundamentalism: Episode and Discourse*, The University of Chicago Press, Chicago, 2005.
- Mitchell Richard, *The Society of the Muslim Brothers*, Oxford University Press, New York, 1993.
- Pargeter Alison, *Return to the Shadows: The Muslim Brotherhood and An-Nahda since the Arab Springs*, Saqi, London, 2016.
- Pargeter Alison, *The Muslim Brotherhood: From Opposition to Power*, Saqi Books, 2013.
- Political Handbook of the World 2011.
- POMED Backgrounder: Previewing Libya's Elections.
- Sitaru Laura, *Gândirea politică arabă: concepte-cheie între tradiție și inovație*, Polirom, 2009.
- Trauthig Inga Kristina, *Ghosts of the Past: The Muslim Brotherhood and Its Struggle for Legitimacy in Post-Gaddafi Libya*, ICSR, King's College London, 2018.
- Watanabe Lisa, *Islamist Actors: Libya and Tunisia*.
- Wickham Carrie Rosefsky, *The Muslim Brotherhood: Evolution of an Islamist Movement*, New Jersey: Princeton University Press, 2013.